

Uładzimir Padalinski

<https://orcid.org/0000-0002-6204-2033>

Białoruski Uniwersytet Państwowy

„Niech to każdy obaczy jeśli Litwa małą krzywdę, żal, despekt i wzdardą ma od Polaków”: epizod sporu między Litwą a Koroną Polską o Inflanty

Zarys treści

W artykule dokonano analizy utworu rękopiśmiennego *Czo za prawa X. Litewskie ma do ziemie Inflianczki a poliaczi do niej nicz niemaia* (najprawdopodobniej z 1582 r.). Na jego przykładzie zaprezentowano argumenty prawne i ideologiczne wykorzystywane przez szlachtę Wielkiego Księstwa Litewskiego podczas sporów ze szlachtą Korony Polskiej o przynależność Inflant. Ukazano także znaczny poziom nieufności litewskiej elity politycznej wobec partnerów koronnych w końcu XVI w., spowodowany doświadczeniami związanymi z zawarciem unii lubelskiej oraz skutkami wojny inflanckiej.

Abstract

The article analyses the text preserved in a manuscript under the title *Czo za prawa X. Litewskie ma do ziemie Inflianczki a poliaczi do niej nicz niemaia* (*What rights has the Duchy of Lithuania to Livonian lands while the Poles have none*, most probably written in 1582). It contains legal and ideological arguments put forward by the nobility of the Grand Duchy of Lithuania during the disputes with the nobility of the Polish Kingdom over the possession of Livonia. The author concludes that the Lithuanian political elite retained a deep distrust of their Polish partners at the end of the sixteenth century resulting from the previous experiences gained at the time of the conclusion of the Union of Lublin and the Livonian War.

Słowa kluczowe: świadomość polityczna, szlachta, Wielkie Księstwo Litewskie, Inflanty, wojna inflancka, unia lubelska, Rzeczpospolita

Keywords: political consciousness, nobility, Grand Duchy of Lithuania, Livonia, Livonian War, Union of Lublin, Polish-Lithuanian Commonwealth

Zawarcie unii lubelskiej w 1569 r. stworzyło nowy układ polityczny w Europie Środkowo-Wschodniej, który wymagał doprecyzowania statusu niektórych ziem w różnym stopniu zależnych od Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dlatego też w lipcu i sierpniu 1569 r. Prusy Książęce, a także Księstwo Kurlandii i Semigalii przeszły pod wspólny zarząd całej Rzeczypospolitej¹. Właściwe Inflanty (tzw. Inflanty zadźwińskie) zgodnie z decyzją sejmu lubelskiego z 1569 r. zostały ogłoszone kondominium Korony i Wielkiego Księstwa. Ostateczne ustalenie systemu administracyjnego i statusu prawnego prowincji jako części Rzeczypospolitej zostało przełożone do następnego sejmu walnego². Jednak ani następny sejm z 1570 r., ani kolejny w 1572 r., ostatni za panowania króla polskiego i wielkiego księcia litewskiego Zygmunta Augusta, nie rozwiązały tego problemu³. Ponadto przypomnijmy, że znaczna część prowincji była w tym czasie okupowana przez wojska Państwa Moskiewskiego.

Dopiero zwycięstwo Rzeczypospolitej w wojnie inflanckiej, zawarcie rozejmu w Jamie Zapolskim w styczniu 1582 r. oraz wyzwolenie Inflant od wojsk moskiewskich stworzyły realną możliwość ostatecznego ustalenia statusu prowincji we wspólnym państwie. Litewska⁴ elita polityczna, która nadal uważała prowincję za integralną część Wielkiego Księstwa Litewskiego⁵, próbowała przekonać nowego

¹ Zob. np. М.К. Любавский, *Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства*, Москва 1900, s. 840; A. Bues, *Włączenie Księstwa Kurlandii i Semigalii do Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w czasach Unii Lubelskiej*, w: *Проблемы інтэграцыі і інкарпарацыі ў развіцці Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў перыяд ранняга Новага часу. Матэрыялы міжнар. навук. канферэнцыі*, red. С.Ф. Сокал, А.М. Янушкевіч, Мінск 2010, s. 94–105; H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*, Warszawa 2002, s. 52; J. Małek, *Prusy Książęce a Polska i Litwa w latach 1525–1701*, w: *Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku. Państwo czy wspólnota?*, red. B. Dybaś, P. Hanczewski, T. Kempa, Toruń 2007, s. 169; *Volumina Constitutionum*, cz. 2: 1550–1609, t. 1: 1550–1585, oprac. S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak, Warszawa 2005, s. 244–245. Przypomnijmy, że Księstwo Kurlandii i Semigalii zostało utworzone w lewobrzeżnych Inflantach na podstawie traktatu wileńskiego z 28 IX 1561 r.

² *Volumina Constitutionum...*, cz. 2, t. 1, s. 246; zob. też М.К. Любавский, *op. cit.*, s. 839–840; O. Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. 2: *W XVI wieku*, Kraków 1920, s. 345; H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy...*, s. 52.

³ Tylko konstytucje sejmu walnego Rzeczypospolitej z 1589 r. stwierdziły status Inflant jako kondominium Korony Polskiej i WKL: *Volumina Constitutionum*, t. 2: 1550–1609, t. 2: 1587–1609, oprac. S. Grodziski, przedm. W. Uruszczak, Warszawa 2008, s. 100–103; zob. też B. Dybaś, *Terytoria inflanckie w ramach Rzeczypospolitej (1561–1795)*, w: *Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku...*, s. 179–192; E. Tarvel, *Stosunek prawnopaństwowy Inflant do Rzeczypospolitej oraz ich ustrój administracyjny w l. 1561–1621*, „Zapiski Historyczne” 34, 1969, nr 1, s. 49–77.

⁴ Terminów „litewski”, „Litwa”, „Litwin” używam w ich historycznym (państwowym) znaczeniu.

⁵ Stanowisko to opierało się na układzie pomiędzy Konfederacją Inflancką a WKL z 28 XI 1561 r. oraz unii Inflant z WKL, zawartej na sejmie w Grodnie w grudniu 1566 r. O walce dyplomatycznej i wojskowej WKL o Inflanty w latach 50. i 60. XVI w., jak również historiografii problemu zob. np. A. Янушкевіч, *Вялікае Княства Літоўскае і Інфлянцкая вайна 1558–1570 гг.*, Мінск 2007,

króla i wielkiego księcia Stefana Batorego, aby zmienił on decyzję sejmu lubelskiego 1569 r. i dołączył całe prawobrzeżne Inflanty jedynie do Wielkiego Księstwa. W takiej sytuacji politycznej konieczne było przedstawienie historyczno-prawnego i ideologicznego uzasadnienia roszczeń Litwy do wyłącznego posiadania Inflant. Taki właśnie charakter ma utwór *Czo za prawa X. Litewskie ma do ziemie Inflanczki a poliaczi do niej nicz niemaia*, który współcześnie przechowywany jest w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk⁶. Na przykładzie tego dokumentu chciałbym ukazać te wyobrażenia i pojęcia, ukształtowane w świadomości politycznej⁷ najwyższych kręgów szlachty litewskiej, które odzwierciedlały ich stosunek do unii lubelskiej (1569 r.) i Korony Polskiej oraz ich ocenę rzeczywistego statusu Wielkiego Księstwa Litewskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Analizowany utwór jest krótką, rękopiśmienną historią wojny inflanckiej, napisaną po polsku na 6 arkuszach. Dokument nie jest datowany, podobnie jak nieznaną jest jego autor. Można jednak z całą pewnością stwierdzić, że został napisany między styczniem 1582 a wrześniem 1583 r., ponieważ w tekście wzmiankowany jest rozejm w Jamie Zapolskim, podpisany 15 stycznia 1582 r., oraz „dzisieiszy” kasztelan smoleński Jerzy (Jurij) Zenowicz, który zajmował ten urząd od 1579 do śmierci 29 września 1583 r.⁸ Najprawdopodobniej utwór powstał w 1582 r., ponieważ w rękopisie poprzedni dokument w tej księdze nosi datę 31 marca 1582 r. „w Rydze”, a następny – 11 stycznia 1583 r. Jeśli chodzi o autorstwo, to dokument ten z pewnością został napisany przez Litwina, co wynika z wyraźnie prolitewskiego stanowiska autora w „kwestii inflanckiej”. Ponadto w tekście znajdują się zaimki „my” i „naszy”, odnoszące się właśnie do obywateli Wielkiego Księstwa Litewskiego⁹.

W omawianym utworze wzmiankowano różne układy pomiędzy Zygmuntem Augustem, Wielkim Księstwem Litewskim a Inflantami, zawarte w latach

---

s. 21–117; V. Stancelis, *The Annexation of Livonia to the Grand Duchy of Lithuania. Historiographical Controversies*, „Lithuanian Historical Studies” 5, 2000, s. 21–44.

⁶ BK, rkps 1538, Akta dotyczące panowania Stefana Batorego, k. 49–51v. Później utwór ten mógł być wykorzystany do stworzenia przez Chryzostoma Wołodkowicza kolejnej podobnej pracy: *Cnotliwy Litwin Ku wiadomości Braciej swey Narodu Litewskiego podaie iakie prawo zdawna Narod Litewski ma do Ziemie Liflandzkiej y braterstwo Co[n]foederatią Unią a narod Polski nic do tego niemał*, Wilno 1592. Być może na początku lat 80. XVI w. biskup wileński Jerzy Radziwiłł napisał utwór po łacinie, poświęcony właśnie historii Inflant: *Pamiętnik kardynała Jerzego księcia Radziwiłła z lat 1556–1575*, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1899.

⁷ Pojęcie „świadomość polityczna” rozumiem jako sferę życia duchowego, w której kształtowały się zbiorowe potrzeby, dążenia, wizerunek oraz wartości szlachty, leżące u podstaw jej działalności politycznej i społecznej.

⁸ BK, rkps 1538, k. 49, 50v; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, red. A. Rachuba, Warszawa 2003, s. 87.

⁹ BK, rkps 1538, k. 49v, 51.

1559–1566, które miały służyć jako prawne uzasadnienie wyłącznego prawa Litwy do posiadania spornej prowincji. Szczegółowo opisano działania zbrojne prowadzone w czasie wojny inflanckiej. Jednocześnie autor kładł główny nacisk na to, że faktycznie w ciągu całej wojny ciężar obrony Inflant ponosił wyłącznie skarb litewski. Utwór miał również w pewnym stopniu charakter ideologiczny, ponieważ jego argumentacja opierała się nie tylko na konkretnych i logicznych dowodach historycznych i prawnych, ale także na emocjach, wyobrażeniach oraz symbolach ówczesnego społeczeństwa szlacheckiego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Należy zauważyć, że adresatem tego utworu były przede wszystkim litewskie elity polityczne. Można to wywnioskować z fragmentu, w którym autor wspominał listy pisane w czasie pierwszego bezkrólewia „do WM ... od poliaków”¹⁰. A w tym czasie koronna elita polityczna utrzymywała korespondencję prawie wyłącznie z Panami Rady¹¹. Moim zdaniem jest to swego rodzaju „notatka analityczna”, przygotowaną dla senatorów litewskich w przededniu decydujących dyskusji na temat ostatecznego ustalenia statusu prawnopaństwowego Inflant w ramach Rzeczypospolitej. Przypomnijmy, że w 1582 r. kwestia inflancka była rozpatrywana podczas konwokacji senatu w Rydze (marzec) i Grodnie (lipiec) oraz na sejmie walnym w Warszawie (październik–listopad)¹². Uważam, że dziełko to, które, nawiasem mówiąc, zawiera również pewne szczegółowe porady, jak reagować na niektóre propozycje szlachty koronnej dotyczące statusu Inflant, miało stać się prawnym i ideologicznym uzasadnieniem stanowiska przedstawicieli Wielkiego Księstwa w ich sporach z reprezentantami Korony.

Uderzająca jest także niezwykle gruntowna i, co najważniejsze, dość dokładna wiedza autora na temat działań wojennych oraz politycznych związanych z wojną inflancką. Prawdopodobnie takie szczegółowe informacje, niemal po każdym roku, nawet z podaniem nazwisk rotmistrzów, mogłaby mieć osoba bezpośrednio związana z kancelarią Wielkiego Księstwa Litewskiego, gdzie była przechowywana wszelka dokumentacja państwowa, w tym dotycząca spraw inflanckich. Ponadto utwór zawiera cytat po łacinie z traktatu zawartego między Litwą a Inflantami w listopadzie 1561 r. (tzw. *Pacta subiectionis*)¹³. Przypomnijmy, że w tym czasie

¹⁰ *Ibidem*, k. 50v.

¹¹ *Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. 1: *Okresy bezkrólewia*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006, s. 19–94.

¹² Szczegółowo zob. У. Падалінскі, *Праблема статусу Інфляннтаў у дачыненнях палітычных элітаў ВКЛ і Польшчы (1582–1586 гг.)*, w: *Literatura, język, kultura*, red. M. Timoszuik, M. Chaustowicz, Warszawa 2007 (*Acta Albaruthenica*, t. 7), s. 357–362; *Dyaryusze sejmowe roku 1585. W dodatkach: Ułamki dyaryusza sejmowego roku 1582, akta sejmikowe i inne akta odnoszące się do sejmu 1585 r.*, wyd. A. Czuczynski, Kraków 1901; H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy...*, s. 340–341; *Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586*, zebrał i wyd. I. Polkowski, Kraków 1887, s. 347–353, 359–362; *Volumina Constitutionum...*, cz. 2, t. 1, s. 468–473.

¹³ BK, rkps 1538, k. 49v–50.

w kancelarii litewskiej pracowały osoby o dość znacznych talentach literackich: pisarze wielcy Wacław Agryppa i Lew Sapieha oraz sekretarze Franciszek Gradowski i Eljasz Pielgrzymowski¹⁴. Niewątpliwie ten utwór mógł powstać pod kierownictwem ideowym wyższych urzędników kancelarii: kanclerza Ostafiego Wołłowicza lub podkanclerzego Krzysztofa Radziwiłła „Pioruna”. Jednak kwestia autorstwa tego dokumentu pozostaje otwartą.

Ideą przewodnią utworu było dążenie do pokazania minimalnego udziału strony koronnej w walce o Inflanty. Przez cały tekst autor podkreśla, że przed zawarciem unii lubelskiej w 1569 r. Wielkie Księstwo prowadziło działania zbrojne przeciwko wojskom Państwa Moskiewskiego oraz Szwecji wyłącznie własnymi siłami i na swój koszt. Zatem kampania w latach 1559–1560 pod przewodnictwem stolnika Jana Chodkiewicza i Jerzego Zenowicza była prowadzona przez „woisko litewskie bez poliaków”, skierowane do prowincji „nakładem litewskim”¹⁵. Podczas gdy Litwini walczyli z Moskalami i Szwedami, Polacy na wszystkie prośby o pomoc dawali jedynie obietnice bez pokrycia. W utworze wspomniano sejmy koronne w latach 1562–1563, 1563–1564, 1564, 1565 i 1566, na których posłowie inflanccy zamiast realnej pomocy „jedno obietnicy odniesli”¹⁶. Autor nie wspomina jednak o recesie sejmu parczewskiego (1564 r.), zgodnie z którym Inflanty były dołączone zarówno do Polski, jak i Litwy¹⁷. Ponieważ nie można było w pełni zaprzeczyć faktowi polskiej pomocy w wojnie, w utworze podkreślono, że wojsko Korony brało udział w działaniach bojowych tylko na prośbę króla i wielkiego księcia, a nie Wielkiego Księstwa Litewskiego: „panowie poliacy wyprawili wojsko swe za prośbą krolewską, a nie litewską”¹⁸. Jednocześnie wyraźnie próbowano umniejszyć znaczenie polskiej pomocy. Z nieukrywaną ironią opisywano, że żołnierze Wielkiego Księstwa Litewskiego, powracając z Inflant po udanej kampanii 1561 r. i zdobyciu zamku Taurus (Tarwast) w sierpniu tego roku, spotkali oddziały koronne pod dowództwem kasztelana lubelskiego Floriana

¹⁴ У. Казбярук, *Пельгрымоўскі Гальяш*, w: *Вялікае княства Літоўскае. Энцыклапедыя*, t. 2, red. Г.П. Пашкоў i in., Мінск 2006, s. 427; В. Пазднякоў, *Градоўскі Францішак*, w: *Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя*, t. 1, red. Г.П. Пашкоў i in., Мінск 2005, s. 551–552; L. Kieniewicz, *Sekretariat Stefana Batorego. Zbiorowość i kariery sekretarzy królewskich*, w: *Spółczesność staropolskie. Studia i szkice*, t. 4, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 33–69; H. Lulewicz, *Sapieha Lew*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 84–104; K. Tyszkowski, *Agryppa Wacław (Iwan)*, w: PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 32–33. F. Gradowski był sekretarzem już od kwietnia 1582 r., E. Pielgrzymowski pełnił zaś funkcję sekretarza tylko w 1583 r.

¹⁵ BK, rkps 1538, k. 49–49v; zob. też A. Янушкевіч, *op. cit.*, s. 41, 119–120, 159–161.

¹⁶ BK, rkps 1538, k. 50.

¹⁷ *Volumina Constitutionum...*, cz. 2, t. 1, s. 156–158.

¹⁸ Udział wojska polskiego w wyprawie pozwolskiej w 1557 r. został wyjaśniony w ten sam sposób: „Alie dlia szamey osoby Kroľa Je[go] Mcz, bo Litwa otho poliakow nie prosiła”; BK, rkps 1538, k. 49, 49v. O wyprawie 1557 r. zob. np. A. Gładysz, *Wyprawa pozwolska Zygmunta Augusta w 1557 roku*, „Roczniki Humanistyczne” 56, 2008, nr 2, s. 81–107.

Zebrzydowskiego „ieszcze za Dzwiną w Zelburku”¹⁹. Ponadto polskich żołnierzy oskarżono o niszczenie i grabież tych ziem litewskich, gdzie zatrzymywali się na postoje: „ktore lieża poczuliszmy wszyscy. [...] A panowie poliaczy w naszych domiech lieżeli niszcząc y gubiąc nasz”²⁰. Punktem kulminacyjnym opisu wydarzeń z lat 60. XVI w. było oskarżenie Korony Polskiej o utratę Połocka w lutym 1563 r. Autor dziełka stwierdził, że Wielkie Księstwo musiało walczyć samo na dwóch frontach – w obronie Inflant i swojego terytorium, co umożliwiło Moskwie zdobycie Połocka: „A na ostatek broniąc Inflanty będąc roztargnieni na dwoie y Połoczki stracili do Moskiewskie[go]”²¹. Należy podkreślić, że autor starannie tworzy obraz Polaka-gościa, „obcego” dla Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dlatego opisując zawarcie traktatu pozwolskiego w 1557 r., zauważa, że „poliaczy iako goszcze gotowego patrzyli”. Z kolei przybycie oddziałów polskich na ziemię Wielkiego Księstwa przyniosło jedynie zniszczenia i szkodę: „A miasto obrony tedy Litwa poczuła że ma goszcze doma”²².

Nawiasem mówiąc, w utworze wymieniono różne układy związane z pomocą wojskową i przynależnością prowincji: traktat w Pozwolu z 14 września 1557 r., umowy z 31 stycznia 1559 i 28 listopada 1561 r., wreszcie unię zawartą w 1566 r. między Wielkim Księstwem Litewskim a Inflantami. Jednocześnie zwrócono uwagę na fakt, że układy te zostały podpisane na warunkach i w interesie Wielkiego Księstwa, a bez udziału Korony. Opisując zawarcie traktatu w Wilnie w 1561 r., autor szczególnie podkreślił: „A tam poliak poseł żaden nie był ani Corunie te Contracty służą alie Litwie”²³.

Według autora zawarcie unii lubelskiej w lipcu 1569 r. nie zmieniło zasadniczo sytuacji w kwestii obrony Inflant. W każdym razie Wielkie Księstwo prowadziło walkę z nieprzyjacielem na własną rękę i na własny koszt. Twierdzono, że Korona na sejmie lubelskim 1569 r. wcale nie przysłużyła się obronie prowincji²⁴. Chociaż wiadomo było, że na sejmie w Lublinie już po zawarciu unii ze skarbu koronnego wydzielono pieniądze na zaciąg 4100 jeźdźców i 600 pieszych żołnierzy w celu obrony Inflant²⁵. Warto też wspomnieć, że decyzje sejmu 1569 r. dotyczące Inflant²⁶ nie są w ogóle wymienione w omawianym utworze. Chyba dla wywołania większego efektu psychologicznego u czytelnika (i słuchacza) autor wspominał jeden z listów, które Panowie Rady otrzymali od partnerów z Korony podczas

¹⁹ BK, rkps 1538, k. 49v; zob. też A. Янушкевіч, *op. cit.*, s. 47–48, 194–196.

²⁰ BK, rkps 1538, k. 49v, 51.

²¹ BK, rkps 1538, k. 50. Szczegółowo o oblężeniu Połocka w lutym 1563 r. zob. A. Янушкевіч, *op. cit.*, s. 57–74.

²² BK, rkps 1538, k. 49, 49v.

²³ *Ibidem*, k. 49–50.

²⁴ *Ibidem*, k. 50v.

²⁵ H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy...*, s. 44–45.

²⁶ *Volumina Constitutionum...*, cz. 2, t. 1, s. 246.

bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta. W liście tym Polacy zaproponowali Litwinom czekanie na pomoc tylko od Boga: „Ysz ot nasz WM niespodziewa- iczcie się obrony, alie Panu Bogu wasz poruczamy. My Pana Boga proszycz bę- ndziemy, a sami się bronczie”²⁷. Nawet po zakończeniu burzliwego okresu bez- królewi z lat 1572–1576 Korona, zdaniem autora, nie spieszyła się z udzieleniem realnej pomocy wojskowej lub finansowej Wielkiemu Księstwu. Stawiano zatem tezę, że od całkowitego zdobycia Inflant przez wojska moskiewskie latem 1577 r. uchroniło tylko litewskie pospolite ruszenie zebrane pod Selburgiem „z dobrej woli” samych Litwinów. A wszystkie kampanie wojskowe w latach 1577–1578 w prowincji prowadziła „iedno Litwa”²⁸. Znamienne jest to, że opisując pod wie- loma względami kluczową bitwę pod Wenden 21 października 1578 r., wcale nie wspomniano, że zwycięstwo nad wojskiem moskiewskim było osiągnięto wspólnie z Polakami oraz Szwedami²⁹. Wiadomo również, że decydujące kampanie w latach 1579–1581 przeprowadzono przy znacznej pomocy finansowej i wojskowej ze strony Korony³⁰. Jednak według autora Litwini wzięli udział w tych kampaniach w nie mniejszym stopniu niż Polacy: „A szami przedsię **rownio** [podkr. U.P.] s poliakı przy Kroliu Ie[go] M byli pod Połoczkiem, thosz było y do Łuk Wielkich, y do Pskowa, asz do szamego skonczenia woiny y postanowienia przymierza”. Dodano przy tym, że zaopatrzenie zamków inflanckich odbywało się jak dawniej „nakładem [...] skarbu litewskie[go]”³¹.

Moim zdaniem takie podkreślanie „równości” ze stroną polską podczas pocho- dów Stefana Batorego odzwierciedla sposób pojmowania przez litewską elitę poli- tyczną statusu Wielkiego Księstwa Litewskiego jako równego Koronie podmiotu we wspólnej Rzeczypospolitej. Autor dzieła rozumiał jednak (i był tym bardzo obu- rzony), że w rzeczywistości główną rolę w nowo powstałym związku państwowym odgrywała Korona. Skomentował to niezwykle emocjonalnie: „Jusz terazs tedy kiedy Lithwa przetrwała takie utraty, kłopoty, łupiestwa y uszczerbek zdrowia y maietnosci a kiedy się mieli weszelicz pospołu z Inflanty, pokoıu doczekawszy, wnet wszytkę Lithwą wyrugowano z Inflant, reiment odjęto, starostwa poliakom otdano”³².

²⁷ BK, rkps 1538, k. 50v. Zauważmy, że w dokumencie był wskazany dokładny czas śmierci Zygmunta Augusta: „Zatym przyszedł czasz interregni w roku 72 iulii dnia 7 godziny 18”.

²⁸ *Ibidem*; zob. też H. Kotarski, *Wojsko polsko-litewskie podczas wojny inflanckiej 1576–1582. Sprawy organizacyjne (część II)*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 17, 1971, nr 1, s. 51–70; J. Natanson Leski, *Epoka Stefana Batorego w dziejach granicy wschodniej Rzeczypospolitej*, Oświęcim 2014, s. 29–37.

²⁹ BK, rkps 1538, k. 50v. O bitwie pod Wenden w 1578 r. zob. np. У. Падалінскі, *Бітва пад Вендэнам 21 кастрычніка 1578 года: прапагандысцкі аспект*, w: *Ваенныя трыумфы эпохі Вялікага Княства Літоўскага. Зборнік навуковых артыкулаў*, red. М.Н. Гальпяровіч, Мiр 2018, s. 84–106.

³⁰ Zob. np. H. Lulewicz, *Gniewów o unię ciąg dalszy...*, s. 335–336.

³¹ BK, rkps 1538, k. 50v.

³² *Ibidem*, k. 51.

Nieufność do elity koronnej w tym momencie była tak wielka, że nawet kluczowe pojęcie w systemie wartości ówczesnych narodów politycznych Litwy i Polski jak „zgoda”³³ zostało zakwestionowane. W utworze wezwano do porzucenia idei równego podziału Inflant „dla zgody”, ponieważ Polacy mimo wszystko zagarną prowincję do siebie – „wiedzmy kiedy zechcą”. I tu oczywiście wspomniano o ziemiach Wołynia i Podlasia, które były „od wieku poth sprawą Litewską”, jednak w 1569 r. zostały oderwane od Wielkiego Księstwa Litewskiego „bez żadne[go] prawa”³⁴.

W związku z tym autor odwołał się do innej istotnej wartości społeczeństwa szlacheckiego, mianowicie do „sprawiedliwości”³⁵. Jego zdaniem najbardziej sprawiedliwym rozwiązaniem sporu byłoby przekazanie całych Inflant wyłącznie Wielkiemu Księstwu: „Ale tak by nailiepiei y nasprawiedliwiei, aby Lithwa Inflanty według spisow dawnych pod swym Regimentem miała a poliaczy słusznie do nich niemogą miecz”³⁶. Jako wariant kompromisowy zaproponowano przekazanie połowy dochodów z Inflant do skarbu koronnego, jednak przy założeniu, że administratorem Inflant będzie obywatel Wielkiego Księstwa Litewskiego. Takie podejście uzasadniano jeszcze tym, że po zawarciu rozejmu w Jamie Zapolskim Wielkie Księstwo zostało zmuszone do zwrócenia Państwu Moskiewskiemu wielu odzyskanych już zamków (np. Wielkie Łuki, Zawołocz, Krasny itp.)³⁷. W związku z tym sprawiedliwą rekompensatą mogło być przyłączenie Inflant do Litwy. W tym przypadku odwołanie się do sprawiedliwości świadczy również o odczuciu przez litewską elitę polityczną strat w wyniku wojny inflanckiej, zarówno materialnych, jak i moralnych. Długa i trudna wojna wyczerpała niemal wszystkie zasoby gospodarcze Wielkiego Księstwa Litewskiego, a ponadto straciło ono jeszcze kontrolę nad Inflantami i zostało zmuszone do zwrócenia Moskwie części zdobytych już ziem. Według autora z pewnością doprowadzi to do ośmieszenia Litwy: „w poszmiewisko y wszystkim narodom w lekkie poważenie y Moskiewski więtsza szercze na nasz wezmie iako na niewolniki polskie”. A słowa o „niewolnikach polskich” odzwierciedlają, jak się wydaje, także emocjonalne, a zatem nie do

³³ П. Лойка, *Шляхта беларускіх зямель у грамадска-палітычным жыцці Рэчы Паспалітай другой паловы XVI-першай трэці XVII ст.*, Мінск 2002, s. 86–93; A. Grześkowiak-Krwawicz, *Dyskurs polityczny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pojęcia i idee*, Toruń 2018, s. 215–246; E. Opaliński, *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. System parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*, Warszawa 1995, s. 80–133.

³⁴ ВК, rkps 1538, k. 51v; zob. też W. Chorążyczewski, R. Degen, *Przyłączenie czy przywrócenie? (na marginesie aktów inkorporacyjnych Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny z 1569 roku)*, w: *Вялікае Княства Літоўскае: палітыка, эканоміка, культура*, cz. 1, red. А.А. Скеп’ян, Мінск 2017, s. 201–208.

³⁵ Nawiasem mówiąc, w WKL „sprawiedliwość” rozumiano nie tylko jako pojęcie moralne i społeczne, ale także jako konkretny termin prawny; zob. np. *Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: тэксты, давед, камент*, wyd. І.П. Шамякін i in., Мінск 1989, s. 528.

³⁶ ВК, rkps 1538, k. 51v.

³⁷ J. Natanson Leski, *op. cit.*, s. 97–107.

końca obiektywne rozumienie tego doświadczenia politycznego, które litewska elita nabyła już w poprzednich latach istnienia we wspólnej Rzeczypospolitej. Dla autora było to w dużej mierze negatywne doświadczenie, ponieważ wszyscy, „kto iedno sprawiedliwosc ma przed oczyma”, widzą tę „krzywdę, żal, despekt i wzgardę”, które Litwa ponosi od Polski³⁸.

Doświadczenie związane z zawarciem unii lubelskiej w analizowanym utworze oceniono jednoznacznie negatywnie. Podkreślono, że negocjacje w sprawie jej podpisania były prowadzone ze strony koronnej agresywnie. Jeszcze na sejmie koronnym w Lublinie w 1566 r. Polacy „ani zmianiki o Inflanctziech nie czynili iedno z Litwą się gryzli o unią”³⁹. Podpisaniu samego aktu unii w 1569 r. towarzyszyły przymus i przemoc. Opisując spory o składanie przysięgi w Lublinie przez przedstawicieli Inflant, autor zauważył, że próbowano ich „do przysięgi pędzicz gwałtem iako y Litwę, podliaszanom, wołynczom czyniono”⁴⁰. Podkreślono, że na sejmie 1566 r. w Grodnie Inflanty zjednoczyły się z Wielkim Księstwem Litewskim „wiecznymi czasy za ieden liud nieroszdzielny”, dlatego też nawet w warunkach unii z Polską prowincja ta nie może zostać oderwana od Wielkiego Księstwa. Jednak na sejmie lubelskim w 1569 r. Zygmunt August zmusił inflanckich przedstawicieli do złożenia odrębnej przysięgi na wierność królowi polskiemu i Koronie Polskiej⁴¹. Przypomnijmy, że w utworze wspomniano również o bezprawnym przyłączeniu Podlasia i Wołynia do Polski. Przymusowe podpisanie aktu unijnego zostało określone jednoznacznie: „then gwałt Boga Litwie, Inflanctom uczynili”⁴². Ocena skutków unii lubelskiej dla Wielkiego Księstwa była więc w zawoalowany sposób negatywna. Autor pisał retorycznie: „A kiedy iusz w roku 68 poczęła się unia Litwie s Polska a skonczyła się w roku 69 w Liublinie, iesli s pocziechą rzeczy pospolitej litewskij, to iusz WM maczie w szerczach swych”⁴³. Zwrócimy jednak uwagę na to, że nazywał on zwrócenie Państwu Moskiewskiemu niektórych ziem odzyskanych przez wojsko Rzeczypospolitej w latach 1580–1581 naruszeniem aktu unii lubelskiej z 1569 r. Jednocześnie powoływał się na jeden z artykułów tego aktu, który gwarantował zwrot wszystkich zamków i majątków zajętych przez wielkiego księcia moskiewskiego ich poprzednim właścicielom, czyli w tym wypadku Wielkiemu Księstwu Litewskiemu⁴⁴. W rzeczywistości powoływanie się na akt unii było jej legitymizacją. Pomimo wszystkich emocjonalnych,

³⁸ BK, rkps 1538, k. 51.

³⁹ *Ibidem*, k. 50.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, k. 50–50v. O przysiędze przedstawicieli Inflant na sejmie lubelskim w 1569 r. zob. np. У. Падалінскі, *Прадстаўніцтва Вялікага Княства Літоўскага на Люблінскім сойме 1569 года: удзел у працы першага вальнага сойма Рэчы Паспалітай*, Мінск 2017, s. 47–55.

⁴² BK, rkps 1538, k. 50v.

⁴³ *Ibidem*, k. 50.

⁴⁴ *Ibidem; Volumina Constitutionum...*, cz. 2, t. 1, s. 238 (art. 18).

negatywnych ocen przebiegu i wyników sejmu lubelskiego z 1569 r. litewska elita polityczna uznawała legalność powstania Rzeczypospolitej, a akt unijny stopniowo stawał się ważnym narzędziem ochrony ich praw i wolności w ramach wspólnego państwa⁴⁵.

Analizowany utwór świadczy o znacznej nieufności w końcu XVI w. elity politycznej Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec partnerów koronnych. Na Litwie postrzegano unię z Koroną jako związek oparty na pojęciach „sprawiedliwości” i „równości”. Jednak wcześniejsze doświadczenie stosunków politycznych z elitą koronną, w tym podczas sporów o przynależność Inflant, wywołało wśród Litwinów odczucie nierównoprawnego statusu Wielkiego Księstwa w ramach Rzeczypospolitej. Winę za naruszenie praw Litwinów przypisano Polsce, ukształtował się obraz Polaka jako „gościa”, który lekceważy prawa, interesy i potrzeby Litwy. Nieznany autor nazywał zawarcie unii w 1569 r. „gwałtem” i wzywał, by dołączyć całe Inflanty do Wielkiego Księstwa według „sprawiedliwości”. Niemniej jednak nawet tak krytyczny w stosunku do Polski utwór pokazuje, że elity polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego nie kwestionowały prawomocności unii lubelskiej i sensu powstania Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Streszczenie

W artykule dokonano analizy utworu rękopiśmiennego *Czo za prawa X. Litewskie ma do ziemie Inflianczki a poliaczi do niej nicz niemaia*, poświęconego uzasadnieniu praw Wielkiego Księstwa Litewskiego do posiadania całych Inflant. Celem analizy jest ujawnienie tych wyobrażeń i pojęć ukształtowanych w świadomości politycznej szlachty litewskiej, które odzwierciedlały jej stosunek do unii lubelskiej (1569 r.) oraz do Korony Polskiej. Dokument powstał najprawdopodobniej w 1582 r. Jego autor pozostaje nieznanym, jednak z pewnością był to Litwin. W omawianym utworze powstaje obraz Polaka jako „gościa”, który lekceważy prawa i interesy Wielkiego Księstwa. Autor nazywał zawarcie unii w 1569 r. „gwałtem” i wzywał, by dołączyć całe Inflanty do Litwy według „sprawiedliwości”. Niemniej jednak nawet tak krytyczny w stosunku do Polski utwór pokazuje, że elity polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego nie kwestionowały prawomocności unii lubelskiej i sensu powstania wspólnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Wyniki analizy są istotne dla dalszych badań dotyczących kultury politycznej szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz relacji między Litwą a Koroną.

⁴⁵ Zob. np. В. Галубовіч, *Люблінская унія ў кантэксце нарматыўнага мінімалізму і прававога гістарызму канца XVI–першай паловы XVII ст.*, „Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гісторыя” 2, 2019, s. 26–28.

“Let Everyone see that Lithuania has Harm, Regret, Offence, and Contempt from the Poles”: an Episode of a Dispute between the Grand Duchy of Lithuania and the Polish Kingdom over Livonia

Summary

The article analyses the text preserved in a manuscript entitled *Czo za prawa X. Litewskie ma do ziemie Inflianczki a poliaczi do niej nicz niemaiaq* (*What rights has the Duchy of Lithuania to Livonian lands while the Poles have none*) dedicated to the justification of the Grand Duchy of Lithuania's rights to the whole territory of Livonia. The aim of the analysis is to identify the images and concepts that were formed in the political consciousness of the Lithuanian nobility and reflected their attitude to the Union of Lublin (1569) and their partners in the Polish-Lithuanian Commonwealth. The text was most probably written in 1582. Its author is unknown, but it is obvious that the document was written by a representative of the GDL. It creates the image of a Pole as a “guest” who ignores the rights and interests of the Grand Duchy of Lithuania. The unknown author called the conclusion of the Lublin Union in 1569 a “violence”, and insisted on a “just” settlement of the dispute over the rights to the territory of Livonia. Nonetheless, even such a critical of Poland work reveals that the political nation of the Grand Duchy of Lithuania did not question the legality of the Union of Lublin and the need to create a common Polish-Lithuanian Commonwealth. The study's results make important contribution to advanced research into the GDL nobility's political culture, as well as relations between the Grand Duchy of Lithuania and the Polish Kingdom.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk (BK), rkps 1538, Akta dotyczące panowania Stefana Batorego.

Źródła publikowane

Akta zjazdów stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego, t. 1: *Okresy bezkrólewi*, oprac. H. Lulewicz, Warszawa 2006.

Cnotliwy Litwin Ku wiadomości Bracicy swey Narodu Litewskiego podaie iakie prawo zdawna Narod Litewski ma do Ziemie Lijlanskiej y braterstwo Co[n]foederatją Unią a narod Polski nic do tego niemaiał, Wilno 1592.

Dyaryusz sejmowe roku 1585. W dodatkach: Ułamki dyaryusza sejmowego roku 1582, akta sejmowe i inne akta odnoszące się do sejmów 1585 r., wyd. A. Czuczynski, Kraków 1901.

Pamiętnik kardynała Jerzego księcia Radziwiłła z lat 1556–1575, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1899.

Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacje, listy i akta z lat 1576–1586, zebra. i wyd. I. Polkowski, Kraków 1887.

Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. 4: *Ziemia smoleńska i województwo smoleńskie XIV–XVIII wiek*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, red. A. Rachuba, Warszawa 2003.

Volamina Constitutionum, cz. 2: 1550–1609, t. 1: 1550–1585, oprac. S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak, Warszawa 2005; t. 2: 1587–1609, oprac. S. Grodziski, przedm. W. Uruszczak, Warszawa 2008.

Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: тэксты, давед, камент, wyd. I.P. Шамякін i in., Мінск 1989 / *Statut Wiąlikaho kniastwa Litoŭskaho 1588: tэкsty, daved, kament*, wyd. I.P. Shamińkin i in., Minsk 1989.

Opracowania

- Bues A., *Włączenie Księstwa Kurlandii i Semigalii do Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w czasach Unii Lubelskiej*, w: *Праблемы інтэграцыі і інкарпарацыі ў развіцці Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў перыяд ранняга Новага часу. Матэрыялы міжнар. навук. канферэнцыі*, red. С.Ф. Сокал, А.М. Янушкевіч, Мінск 2010, s. 94–105 / *Problemy intehratsyi i inkarparatsyi ŭ razvitstsi Tsэntral'naй i Uskhodniāй Eŭropy ŭ peryiād ranniāha Novaha chasu. Matэryiāly mizhnar. navuk konferэntsyi*, red. S.F. Sokal, A.M. Janushkevich, Minsk 2010, s. 94–105.
- Chorażyczewski W., Degen R., *Przylączenie czy przywrócenie? (na marginesie aktów inkorporacyjnych Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny z 1569 roku)*, w: *Вялікае Княства Літоўскае: палітыка, эканоміка, культура*, cz. 1, red. А.А. Скеп'ян, Мінск 2017, s. 201–208 / *Wiąlikae Kniastva Litoŭskae: palityka, ekanomika, kul'tura*, cz. 1, red. A.A. Skep'ian, Minsk 2017, s. 201–208.
- Dybaś B., *Terytoria inflanckie w ramach Rzeczypospolitej (1561–1795)*, w: *Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku. Państwo czy wspólnota?*, red. B. Dybaś, P. Hanczewski, T. Kempa, Toruń 2007, s. 179–192.
- Gładysz A., *Wyprawa pozwolska Zygmunta Augusta w 1557 roku*, „Roczniki Humanistyczne” 56, 2008, nr 2, s. 81–107.
- Grzeškowiak-Krwawicz A., *Dyskurs polityczny Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pojęcia i idee*, Toruń 2018.
- Halecki O., *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. 2: *W XVI wieku*, Kraków 1920.
- Kieniewicz L., *Sekretariat Stefana Batorego. Zbiorowość i kariery sekretarzy królewskich*, w: *Spółeczeństwo staropolskie. Studia i szkice*, t. 4, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 33–69.
- Kotarski H., *Wojsko polsko-litewskie podczas wojny inflanckiej 1576–1582. Sprawy organizacyjne (część II)*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 17, 1971, nr 1, s. 51–124.
- Lulewicz H., *Gniewów o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569–1588*, Warszawa 2002.
- Lulewicz H., *Sapieha Lew*, w: PSB, t. 35, Warszawa–Kraków 1994, s. 84–104.
- Mańhek J., *Prusy Książęce a Polska i Litwa w latach 1525–1701*, w: *Rzeczpospolita w XVI–XVIII wieku. Państwo czy wspólnota?*, red. B. Dybaś, P. Hanczewski, T. Kempa, Toruń 2007, s. 169–178.
- Natanson Leski J., *Epoka Stefana Batorego w dziejach granicy wschodniej Rzeczypospolitej*, Oświęcim 2014.
- Opaliński E., *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. System parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*, Warszawa 1995.
- Stancelis V., *The Annexation of Livonia to the Grand Duchy of Lithuania. Historiographical Controversies*, „Lithuanian Historical Studies” 5, 2000, s. 21–44.
- Tarvel E., *Stosunek prawnopaństwowy Inflant do Rzeczypospolitej oraz ich ustrój administracyjny w l. 1561–1621*, „Zapiski Historyczne” 34, 1969, nr 1, s. 49–77.
- Tyszkowski K., *Agryppa Waclaw (Iwan)*, w: PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 32–33.

- Галубовіч В., *Люблінская унія ў кантэкście наратыўнага мінімалізму і прававога гістарызму канца XVI–першай паловы XVII ст.*, „Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гісторыя” 2, 2019, s. 22–30 / Halubovich B., *Liublinskaiā uniiā ū kantėkstse naratyūnaha minimalizmu i pravavoha historyzmu kantsa XVI-pershaj palovy XVIII st.*, „Chasopis Belaruskaha dzriāzhaūnaha ūniversitėta. Historyiā”, 2, 2019, s. 22–30.
- Казбярук У., *Пельгрымоўскі Галыяи*, w: *Вялікае княства Літоўскае. Энциклапедыя*, t. 2, red. Г.П. Пашкоў і in., Мінск 2006, s. 427 / Kazbiaruk U., *Pełhrymoŭski Hal’iash*, w: *Vielikae Kniāstva Litoŭskae. Ęntsyklopedyiā*, t. 2, red. H.P. Pashko i in., Minsk 2006, s. 427.
- Лойка П., *Шляхта беларускіх зямель у грамадска-палітычным жыцці Рэчы Паспалітай другой паловы XVI–першай трэці XVII ст.*, Мінск 2002 / Loika P., *Shliakhta belaruskikh ziāmel’ u hramadska-palitychnym zhytstsi Rėchy Paspalitiā druhoj palovy XVI – pershai trėtsi XVII st.*, Minsk 2002.
- Любавский М.К., *Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства*, Москва 1900 / Liubavskii M.K., *Litovsko-russkii seiĭm. Opyt po istorii uchrezhdeniia v sviāzi s vnutrennim stroem i vneshneiū zhizn’iu gosudarstva*, Moskva 1900.
- Падалінскі У., *Бітва пад Вендэнам 21 кастрычніка 1578 года: прапагандысцкі аспект*, w: *Ваенныя трыумфы эпохі Вялікага Княства Літоўскага. Зборнік навуковых артыкулаў*, red. М.Н. Гальпяровіч, Мiр 2018, s. 84–106 / Padalinski U., *Bitva pad Vendėnam 21 kastrychnika 1578 hoda: prapahandystski aspekt*, w: *Vaennyiā, tryumfy ėpokhi Viālikaha Kniāstva Litoŭskaha. Zbornik navukovykh artykulaiū*, red. M.N. Hal’piarovich, Mir 2018, s. 84–106.
- Падалінскі У., *Праблема статусу Інфлянтаў у дачыненнях палітычных элітаў ВКЛ і Польшчы (1582–1586 гг.)* / Padalinski U., *Problema statusu Infliantaiū u dachynenniakh palitychnykh ėlitiāi VKL i Pol’shchy (1583–1586 hh.)*, w: *Literatura, jėzyk, kultura*, red. M. Timoszuk, M. Chaustowicz, Warszawa 2007 (Acta Albaruthenica, t. 7), s. 356–365.
- Падалінскі У., *Прадстаўніцтва Вялікага Княства Літоўскага на Люблінскім сойме 1569 года: удзел у працы першага вальнага сойма Рэчы Паспалітай*, Мінск 2017 / Padalinski U., *Pradstaŭnitstva Viālkaha Kniāstva Litoŭskaho na Liublinskim soiĭme 1569 hoda: udzel u pratsy pershaha val’naha seiĭma Rėchy Paspalitiā*, Minsk 2017.
- Пазднякоў В., *Градоўскі Францішак*, w: *Вялікае Княства Літоўскае. Энциклапедыя*, t. 1, red. Г.П. Пашкоў і in., Мінск 2005, s. 551–552 / Pazdniakoŭ V., *Hrodoŭski Frantsishak*, w: *Vielikae Kniāstva Litoŭskae. Ęntsyklopedyiā*, t. 1, red. H. P. Pashko i in., Minsk 2006, s. 551–552.
- Янушкевіч А., *Вялікае Княства Літоўскае і Інфлянцкая вайна 1558–1570 гг.*, Мінск 2007 / Janushevich A., *Viālikae Kniāstva Litoŭskae i Infliantskaiā vaiĭna 1558–1570 hh.*, Minsk 2007.

Uładzimir Padalinski – dr, kierownik Katedry Historii Białorusi w Starożytności i Średniowieczu na Wydziale Historycznym Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego. Zainteresowania badawcze: parlamentaryzm i elity polityczne, stosunki społeczne, kultura polityczna szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego i Rzeczypospolitej w XVI i XVII w. E-mail: ulpadalinski1978@gmail.com